

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерства образования и науки Республики Дагестан
МКУ ” УПРАВЛЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ” МУНИЦИПАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ
”ХАСАВИЮРТОВСКИЙ РАЙОН”
МКОУ "Тенжеаульская СОШ им.М.М.Зумаева”

РАССМОТРЕНО

На заседании ШМО

Темиртдинова С.А.

Протокол №1
от «27» 08 2024 г.

СОГЛАСОВАНО

Зам директора по УВР

Шихмурзаева Г.К.

Протокол № 1
от «27» 08 2024 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Махтиев А.С

Приказ № 652
от «30» 08 2024 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родного (кумыкского) языка»

для обучающихся 8 класса

Генжеаул 2024-2025

БАЯНЛЫКЪ СЁЗ

Программаны умуми сыпатлав

Аслу школалар учун яратылгъан ана тилден программа Федерал пачалыкъ билим берив стандартны аслу умуми билим берив ва мисал гысапда онгарылгъан аслу билим берив программаны талапларына кюрчюленип тизилген. Шо стандартларда муаллимлени ишинде янгы педагогика къайдаланы къоллав масъалалары, охувчуланы хас айрылыкълары, оланы чагъы, билим ва оьсюв даражалары, гъалиги жамият яшавуну талаплары, милли школаланы ишини бай сынавлары ва илму-ахтарыв ишлер гёз алгъа тутулгъан.

Янгы программа бизин миллетибизни маданиятын, ана тилин теренден уйренивге, оланы сакълавгъа ва оьсдюрювге, ана тилде

аслу умуми билим алывда янгы имканлыкълар болдурувгъа, тилибизде халкъыбызны милли хасиятларын сакълавгъа бакъдырылгъан. Шолайлыкъда, билим берив программа гъар охувчуну билим даражаларын артдырывгъа эркин ёл ача, ону класда яда уйде озбашына чалышагъанда интернет булан пайдаланмагъа, билимин ва тарбиясын артдырмагъа генг имканлыкълар бере.

Къумукъ тил – къумукъ халкъны тили. Ана тил миллетни кюрчюсю бола: ана тил болмаса, миллет де болмай. Халкъны тарихи, маданияты, адаткъылыкълары ана тил булан тыгъыс байлавлукъда. Мактапларда ана тиллени абурун гётермек учун кёп чаралар гёрюле. Къумукъ тилде юрюлеген дарслар жамият къуллугъун кюте: олар миллетибизни менлигин сакълай, ана тилде гъакълашыв, къатнашыв чараланы кютегенден къайры да, халкъны маданият байлыгъын артдыра, пикир этив мердешлерин камиллешдире.

Умуми школада 8 класда «Къумукъ тил» предметни уйренивде шулай муратлар салына:

- ана тилни къумукъ халкъны тарихи ва маданияты булангъы тыгъыс байлавлугъун гёрсетип, ону къумукъ халкъны милли маданиятын йимик къабул этип, тил миллетни менлигин сакълайгъан къуралланы бириси экенни англатыв;
- охувгъа, билим алывгъа охувчуланы гъаваслыгъын, иштагълыгъын тувдурув, оланы охув мердешлерин оьсдюрюв; ана тилге асырап янашма уйретив, ону эстетика, къылыкъ якъдан адамны оьсювюне этеген таъсирин гёрсетив;
- гъар гюнлюк яшавунда ва охув гъаракатында къумукъ тилде уста кюйде сёйлеме уйретив, сёйлев тилин байытив, ону чеберлигин артдырыв, аслу умуми охув усталыкъланы ва гъаракатланы бойсындырыв;

- терен билим берив, кѳумукъ тилни кѳурулушун, ону аваз системасын, сѳз байлыгъын, морфология, синтаксис, пунктуация ва тѳзъязыв нормаларын уѳретив, яшланы адабият тилни кѳайдаларына кѳрчюленип сейлемеге ва язмагѳа уѳретив, оланы сѳз хазнасын байытив, тилни гѳакъында бир-бир умуми илму англавлагѳа уѳретив.

- ана тилни уѳренивге бакъдырылгѳан яратывчулукъ иш бажарывларын камиллешдишив, охувчу яшларда наслудан наслугѳа бериле гелген кѳумукъ халкѳны асил хасиятларыны уѳлгюлерин болдурув. Шону кѳрчюсюнде яш наслуда жамиятны алдында оѳз борчларын кѳтме гѳазирлик, таза кѳылыкѳлы, оѳр инсан хасиятдагѳы жамият ишлени яхшылашдырмакѳ учун чалышывда талмайгѳан, тѳзлюкню, гертиликни кѳайратлы кѳюде якѳлама гѳазир хасиятланы болдурмакѳ, демек, патриотланы тарбияламакѳ.

Умуми школада кѳумукъ тилни уѳретивни борчлары:

- охувчулагѳа дюньяда адамланы ва жамият аралыкѳларын гелишдишивде, халкѳны тарихин, милли маданиятын, яшавун уѳренивде тил кѳтеген кѳуллукѳларын билдишив;

- фонетикадан, лексикадан, сѳз яратывдан, морфологиядан, синтаксисден, стилистикадан, тѳзъязывдан ва пунктуациядан программада белгиленген оѳл- 6 чевдеги билимлени сѳйлев ва языв тилде кѳоллама уѳретив; шо кѳрчюде охувчуланы мекенли тѳзъязыв ва пунктуация билимлерин ва англавларын болдурув;

- охувчуланы китап булан ишлемеге, билимлерин оѳзбашына толумлашдырмагѳа уѳретив, тюрлю-тюрлю китаплардан, журналлардан, сѳзлюклерден, газетлерден, Интернетден, илму макѳалалардан, адабият асарлардан, тестлерден пайдаланма уѳретив;

- тилни чалынывуну гёзеллигин, ону байлыгын, сёз яратывдагы имканлыкларын, чеберлик янларын ва оьзге байлыкларын гёрсетип, сёйлев ва языв тилни чеберлиги инсанны куьлтурасыны хас айрылыкларыны бириси экенин билдирив;
- кьумукъ тилде язылгъан гёрмекли чебер асарланы тилине асасланып, тилибизни чеберлигин, ону гёзеллигин, сёзню чеберлик гючюн гёрсетип, ана тилни стил якъдан чеберлигине ес болмагъа болушлукъ этив
- тилни кьурулушу булан, ону оьсюв къайдалары булан, стилистика ресурслары булан, аслу нормалары булан байлавлу маълуматлагъа ес этив; охувчуланы охув ва языв куьлтурасын, тюрлю-тюрлю сёйлев гъаракатларын болдурув, сёйлев ва языв тилге хас нормаларын кьоллама уьйретив;
- къатнашыв чараланы яшавгъа чыгъармакъ учун диалог ва монолог къайдалар булан байлавлу тизив мердешлени болдурув, ана тилни уьйренивге бакъдырылгъан яратывчулукъ иш бажарывларын камиллешдирив, охувчу яшларда наслудан наслугъа бериле гелген кьумукъ халкъны асил хасиятларыны уьлгюлерин болдурув. Шону кюрчюсюнде яш наслуда жамиятны алдында оьз борчларын кютме гъазир, таза къылыкълы, оьр инсан хасиятдагы, жамият ишлени яхшылашдырмакъ учун чалышывда талмайгъан, тюзлюкню, гертиликни къайратлы кюйде якълама гъазир хасиятланы болдурмакъ, демек, патриотланы тарбияламакъ.

Охув предметни умуми сыпатлав

Янгы стандартлар охувчуланы гъар класгъа гёре алынма герек билимлерин, бажарывлукъларын, тюрлю гъаракатларын: предметден алынагъан билимлер, дарсда берилеген англавланы теренлигин, предметлени бири-бири булангы байлавлугъун ва оьзюне хас натижаланы токъташдыра. Шо натижалар охувчуланы

бажарывлукъларыны кѣмеклиги булан оланы гъакълашыв, тил ва маданият булан байлавлу бажарывлукъларын артдыра.

Ана тил къумукъ халкъны милли маданиятында гѣрмекли ер тутагъанны билдирив, ону охув-билим алывда, адамны яратывчулугъунда, къылыкъ-тарбия алыв ёлунда ойнайгъан къуллугъун аян этив. Охувчуну ана тилге бакъгъан якъдагъы сюювюн артдырыв, ону булан оьктем болма уьйретив, милли маданият гысапда ону тазалыгъын якълав ва сѣйлев пагъмусун артдырыв. Сѣйлейгенде, оьзюню ойларын айтагъанда герек чакъы сѣз байлыгъын болдурув ва тилни тюрлю-тюрлю грамматика къуралларын къоллап билив, сейлейгенде тилини чеберлигине тергев берип, оьзю оьзюню тилини чеберлик даражасына багъа берип болагъан бажарывланы тувдура

Тилге уьйренивде охувчулар етишме герекли предметлик бажарывлукълар шулардыр

- адабият тилни нормалары булан байлавлу башлапгъы англавлагъа ес болмакъ, лакъырлашывда тюз сейлевню ёругъун сакъламакъ;
- гечилген англавлагъа гѣре орфографиядан, пунктуациядан алынагъан билимлени оьзлер къургъан яда берилген текстлерде тюз къоллап бажармакъ;
- оьзю язгъан яда бирев язгъан текстни тергеп, тюзлемек (текстни тергейгенде ана тил предметден алынган билимлерин тюз къолламакъ).

Тилчилик бажарывлукълар булан байлавлу гъасиллер:

- тилни къурулушун, ону оьсювюн, нормаларын, охувчуланы сѣз байлыгъын ва оланы сѣйлевюн грамматика якъдан байытмакъ;

- программада гёрсетилген тил булан байлавлу аслу маълуматланы билмек ва оланы англатып бажармакъ

- тюрлю-тюрлю сёзлюклер, китаплар, газетлер булан пайдаланып болмакъ

Охувчуларда маданиятлыкъ бажарывлукълар (культурологические компетенции) болдурулсун учун оланы билим хазнасында шулай англавланы яратма тюше:

- ана тил къумукъ халкъны милли маданиятында гёрмекли ер тутагъанны билдирмек, ону охув-билим алывда, адамны яратывчулугъунда, къылыкътарбия алыв ёлунда кютеген къуллугъун англамакъ;

- къумукъ тилни оъзюне хас болагъан белгилерин, сёйлевде къолланагъан къылыкъ нормаларын, янгыз къумукъ тилге хас болагъан сёзлени маъналарын токъташдырып билмек.

Программа гъакълашыв-гъаракатчылыкъ къайдада тизилген. Шо къайдагъа гёре берилеген материал охувчуну билимин ва ону гъаракатчылыкъ ругъун теренлешдирмек булан байлавлу.

Курсну гъар бёлюмю эки блокдан тизилген: биринчи блокда тил булан байлавлу англавлар бериле, экинчисинде буса, шо тил булан байлавлу англавланы уйренегенде, не йимик охув гъаракатланы къоллама тюшегени гёрсетилген.

Ана тил курсну гъакълашыв-гъаракатчылыкъ къайдада юрютов ва предметлени бир-бири булангъы байлавлугъун гёз алгъа тутуп иш гёрюв охувчуланы тюзъязыв ва тюз сёйлев пагъмуларын артдыражагъы белгили.

Охуп-язып билегенни гёрсетеген аламатлар шулардыр:

а) гъакълашыв универсал охув гъаракатлары: авуз тилде яда языв тилде сёйлейгенде, оъзюню ойларын айтагъанда таман чакъы сёз

байлыгы болмакъ, ва тилни тюрлю-тюрлю грамматика къралларын кърлап билмек;

б) уъренив универсал гъаракатлары: масъаланы етдиринкли кърде са- 9 лып бажармакъ; охувчуланы логика ойлашывун оьсдюрювде кърмек этмек, оланы китап булан ишлемеге, билимлерин оьзбашына толумлашдырмагъа уъретмек; тил булан байлавлу тарыкъ информацияны табып, ону бир системагъа гелтирип билмек, охувда компьютер булан байлавлу янгы технологияланы кърлама уъренмек, аслу ва экинчи даражалы информацияны айырып билмек

в) низамлашдырыв (регулятивные) универсал охув кърйдалары:

- гъаракатчылык ишинде мурат тутуп билмек,

- оьзю-оьзюн тергеп ва тюзлеп билмек

, - сейлейген кърйдасына тергев берип оьзюне багъа берип бажармакъ.

Гъасили, школа умуми куьтурасы булангъы, гележекде оьзюню охувун орта ва оьр ожакъларда давам этип болагъан адамны гъазирлей.

Ана тилни мактап курсунда, охутувда алгъа салынагъан борчлагъа кърйышывлу этилип, фонетиканы, лексиканы, сьз яратывну, морфологияны, синтаксисни, тюзьязывны, пунктуацияны, стилистиканы бърлюклеринден тангланyp алынган билимлер, шолай да жамиятны яшавунда бизин тилни кьтеген кърлукълары, ону оьсювюню даражасы ва оьзге тюрлю маълуматлар берилген.

Школада ана тилни уъренивню курсуну материаллары класлагъа гере шулай ерлешген: V, VI ва VII класларда фонетика, лексика, сьз яратыв, морфология ва тюзьязыв уъретиле. Синтаксисни тизимли курсу VIII ва IX класларда уърениле. Тек синтаксисден ва

пунктуациядан аслу англавлар, I—IV класларда уыйренилген материалны такрарлагъан сонг, V класда да бериле. Шо гележекде морфологияны ва синтаксисни бир-бири булан байлавлукъда уыйренивню гъакъындагъы агъамиятлы методика идеяны яшавгъа чыгъармагъа ва охувчулагъа синтаксисден, пунктуациядан ва сёйлевден берилеген англавларда синтаксисни курсун тизимли кюйде охума башлагъынча хыйлы алда къурмагъа имканлыкъ бере.

Йылны башында ва ахырында гечилген материалны такрарламакъ учун программада сагъатлар гёрсетиле, дарсланы юрютювню мекенли шартларына къарап, муаллим шо сагъатланы къоллай. Муаллим V—IX класлар учунгъу курсларда белгили янгы материал да къошулагъанын билмеге герек. Шолай материалны уьстюнде ишлев экинчилей къайтып уыйренмекни тюгюл, янгыз такрарлавну ва теренлешдишивню талап эте.

Аслу школада «Къумукъ тил» курсну мурады охув гъаракатны предметлени бир-биринден алынагъан ва предметни оьзюнден алынагъан муратларындан гъасили бола. Шо муратлагъа етишмеге охувчуланы бажарывлары булан байлавлу къарав кёмек эте. Шо къаравда юрюлеген дарслар охувчуланы гъакълашыв, тилчилик, маданиятчылыкъ англавларын болдура.

Гъакълашып бажарывлукъ гъакълашивну тюрлю-тюрлю къайдалары булан пайдаланып билмекни, охув ва языв тил культурасын камиллешдишивню, охувчуну къатнашывгъа гъазирлигин, айтагъан ойларын ойлашып айтмакъны, яшланы оьмюрюне, сынавуна, умуми школада гъар девюрге хас болагъан психология айрылыкъларына гёре тилни гъар тюрлю ситуацияларда къоллап билмекни талап эте.

Тилчилик бажарывлукълар тил кютеген ишаралыкъ ва жамият къуллукъларын англав, тилни къурулушун, ону оьсювюн, нормаларын, охувчуланы сёз байлыгъын ва оланы сёйлевюн

грамматика якъдан байытыв, охувчулагъа герек чакъы тил булан байлавлу аслу маълуматланы билив ва оланы англатып бажарыв, тюрлю-тюрлю сёзлюклер булан пайдаланыв билимлени кёмеклиги булан таъмин этиле.

Охувчуларда культуралыкъ бажарывлар болдурулсун учун оланы билим хазнасында шулай англавланы яратма тюше:

а) къумукъ тилни къумукъ халкъны тарихи булангъы байлавну аян этив;

б) ана тил къумукъ халкъны милли маданиятында гёремкли ерни тутагъанны билдирив;

в) ана тилни охув-билим алывда, адамны яратывчулукъ ишинде, къылыкъ-тарбия алыв ёлунда кютеген кюллугъун билдирив;

г) къумукъ тилни оъзюне хас болагъан белгилерин, сёйлевде къолланагъан къылыкъ нормаларын, янгыз къумукъ тилге хас болагъан сёзлени маъналарын, къалиплерин гёрсетип бажарыв.

Программа гъалиги методикагъа хас болагъан тюшюнюв-гъакълашыв (сознательно-коммуникативный) ва чалышывчулукъ (деятельностный) къаравлагъа янашып тизилген.

Тюшюнюв-гъакълашыв къайдада 8 класда къумукъ тилге уьйретивни аслу ёллары шулардыр.

Гъакълашыв къайда тилге уьйретивни мурадын токъташдыра: охувчуну гъакълашыв бажарывларын болдура. Бу къайданы яшавгъа чыгъарыв охувчуланы сёйлев гъаракатында билим ва уьйрениш мердешлерин тувдура. Гъакълашыв къайда охув процесс сёйлев гъаракатын теренлешдиривге бакъдырылма герекни, охув процессни нечакъы бола буса адатлангъан къумукъ тилде сёйлевге ювукълашдырмакъны талап эте. Къумукъ тил дарсларда юрюлеген бары да ишлер шо талап булан байлавлу юрюлме тюше. Сёйлев

тилге сёйлей туруп уйренмек – гъакълашыв къайданы хас айрылыгъы гысапла

Тюшюнюв принципге гёре тил материалы яшланы охувгъа уйретивде аслу охув материалы гысаплана. Тил булан байлавлу аламатланы тюшюнюп англав къумукъ тилде эркин сёйлевню шартларындан бириси гысаплана. Гъакълашыв ва тюшюнюв къайдалар биригип методика илмуда тюшюнювгъакълашыв къайданы яратгъан

Умуми охувда салынгъан масъалаланы натижа береген кюйде чечилмекни аслу мурады – сёйлев ва языв тилни оър даражада къоллап билмек. Тилчилик кюрчюсюнде гъакълашыв ва маданият компетенцияларын болдурув – - «Къумукъ тил» предметни аслу мурады бола. Гъакълашыв ва маданият компетенциялар тил оьсдюрюв дарсларда амалгъа геле, тилчилик компетенция буса тилни системасын уйренегенде яратыла.

Шу программа эки гесекден тизилген: «Тилни къурулушу» ва «Байлав тилни оьсдюрюв». Эки де бёлюк бир-бири булан тыгъыс кюйде байлавлу, неге тюгюл байлавлу тилни оьсдюрюв тилни къурулушуна, ону нормаларына кюрчюленген. Шо саялы тилни грамматика формаларын, къайдаларын билмек булан бирче, оланы сёйлев тилде тюз къоллап бажармакъ, ону чеберлигин гёрсетеген имканлыкъларын сёйлев тилде къоллап билмек, ана тилге аявлап, асырап къаравгъа уйренмек, оьзюню тил гъазирлигин, тил культурасын артдырывгъа гъаваслыгъын болдурмакъ бажарывланы чараларын гёзалгъа тутма тюше.

АНА ТИЛГЕ УЙРЕТИВНИ ИЧДЕЛИГИ

5-7-нчи класда гечилген материалны такрарлав. Фонетика ва графика. Тюзъязыв. Морфемика ва сёз этив. Лексика ва фразеология. Морфология.

Синтаксис ва пунктуация.

Синтаксисни аслу оьлчевлери. Текст синтаксисни тил оьлчевю гысапда. Жумла синтаксисни тил оьлчевю гысапда. Сёзтагъым Сёзтагъым синтаксисни оьлчевю гысапда. Сёзтагъымланы тюрлюлери. Сёзтагъымда сёзлени байлаву. Сёзтагъымланы грамматика маъналары. Сёзтагъымны чечив.

Текстни кьурулушу. Тилни стиллери

Простой жумла Жумланы грамматика тую. Жумлада сёзлени гезиги. Не муратда айтылагъанына гёре жумлаланы тюрлюлери. Эки бёлюкю жумла. Жумланы баш уьюрлери.

Жумланы баш уьюрлери. Иеси. Хабарлыкъ. Ишликден этилген простой хабарлыкъ. Къошма хабарлыкъ. Иеси булан хабарлыкъны арасында тире

Жумланы экинчи даражалы уьюрлери. Жумланы экинчи даражалы уьюрлери. Генглешген ва генглешмеген жумлалар. Толумлукъ. Тувра толумлукъ. Къыя толумлукъ. Белгилевюч. Къошумлукъ. Гьал. Гьалланы тюрлюлери. Ер гьал. Заман гьал. Себеп гьал. Мурат гьал. Кюй гьал. Оьлчев-даража гьал.

Бир бёлюкю жумлалар.

Бир бёлюкю жумланы баш уьюрю. Ат жумла. Белгили бетли жумлалар. Белгисиз бетли жумлалар. Ортакъ бетли жумлалар. Бетсиз жумла. Толмагъан жумлалар. Бир бёлюкю жумланы чечив.

Простой къошумлу жумла

Къошумлу жумланы гъакъында англав. Бир жынслы уьюрлени арасында байлавучлар. Бир жынслы уьюрлени арасында айыргъыч. Къуршайгъан сёзлер ва оланы ягъында токътав белгилер. Бир жынслы уьюрлери булангъы жумлаланы чечив.

Айрылгъан уьюрлери булангъы къошумлу жумлалар.

Айрылгъан уьюрлени гъакъында англав. Айырылгъан къошумлукъ.
Айрылгъан белгилевюч. Айрылгъан гъаллар. Гъалишлик байлам.
Жумланы айырылгъан мекенлешдиреген уьюрлери булангъы
къошумлу жумлалар. Айрылгъан уьюрлери булангъы жумлаланы
чечив

Грамматика якъдан жумланы уьюрлери булан байланмагъан
сёзлер. Чакъырыв сёзлер. Генглешген чакъырывлар. Гиришив
сёзлер, сёзтагъымлар, жумлалар. Оланы ягъында токътав белгилер.
Жумлада уьнлюклер ва оланы ягъында токътав белгилер. БАР, ЁКЪ,
ДЮР, ТЮГЮЛ сёзлени къолланышы. Оланы ягъында токътав
белгилер

8-нчи класда гечилген материалны такрарлав.

8 КЛАСДА «КЪУМУКЪ ТИЛ» ПРЕДМЕТНИ УЙРЕНИВДЕ ОХУВЧУЛАР ЕТИШМЕ ГЕРЕКЛИ ПЛАНЛАШДЫРЫЛГЪАН ГЪАСИЛЛЕРИ

Энчили гъасиллер

Шу талап, аян этип айтгъанда, охувчу, озбашына чалышып,
билимин артдырывда, яшавда оз ерин табывны, алгъан
билимлерин охувда къоллавну ва билим алывгъа бакъдырылгъан
чалышывун не даражада арагъа чыгъарып бажаргъанын англата.

Охувчудан озюнден хас болагъан энчили гъасиллер шулардыр:
ватандаш-патриотлукъ тарбиялав:

— оъз Ватанына (Россиягъа ва Дагъыстангъа) охувчуланы кыйматлы къаравун болдурув, оланы ватандаш бирлигин тарбиялав;

— Ватанны сююв, абурлав, оъзюню миллетине амин болув, анадаш топурагъыбыз Къумукътюзге бакъгъан сююв гыслени тарбиялав ва патриот гыслерин гючлендирив;

— ана тил къумукъ халкъны тарихи ва маданияты булан тыгъыс байлавлу экенин англав, ону къумукъ халкъны милли маданиятын йимик къабул этив, ана тилге бакъгъан якъдагъы сюювюн, гъаваслыгъын артдырыв;

— курсну тюрлю-тюрлю бёлуклерин уйренегенде тил адамланы бирбири булангъы аралыкъларын болдурувда агъамиятлы къурал экенин англав;

— охувчуланы ана тилни уйренивге иштагълыгъын тувдурув, ана тил булан оъктем болма, ону тазалыгъын сакълама уйренив, оъзю оъзюню сёйлев байлыгъын артдырмагъа къаст этив;

— охувчуланы герек чакъы тил байлыгъын болдурув, оъзлени ойларын, гыслерин эркин кюйде къумукъ тилде айтмакъ учун герек чакъы тил къуралларын къоллап бажарыв, биревню яда оъзюню сёйлевюне тийишли кыймат бермеге уйренив;

— тилни чалынывуну гёзеллигин, ону байлыгъын, тилни лексикасыны тюрлю-тюрлю янлары барлыгъын гёрсетмеге, ону сёз яратывдагъы имканлыкъларын, чеберлик янларын ва оъзге байлыкъларын гёрсетмеге бажарыв;

— жамиятны ва адамланы арасындагъы аслу байлавлукъланы гелишивюн англамакъ, ватандашлыкъ ва жамият арада болмагъа тюшеген ихтиярланы якълавдагъы англавларын оьсдюремек, алдына мекенли мурат салып ва яшавда оъз ерин табып

болагъанлыгъын гёрсетмек, кѣп тюрлю маданиятлар бар дюньяда
Россияны озтѣречилигин билмек ва англамакъ;

— оз халкъыны тарихин, тилин билип, Ватаныны алдында
жаваплыкъны тарбиялав;

— къумукъ тилни халкъыбызны тарихин, маданиятын уйренивде
агъамиятлыгъын билдирив;

— охувчуланы анадаш халкъыбызгъа ва озге халкълагъа бакъгъан
сюювюн артдырыв;

— дюньягъа тюз къаравларын яратыв; башгъа тили, дини бар
халкълагъа, адамлагъа абурлу кюйде янашыв

; — гъаллашыв бажарывлукъларын яратыв; гъар тюрлю ишлерде
уллулар ва гиччилер булан байлавлукълар юрютме уйретив

— охувгъа жаваплы кюйде янашып, оз камиллешивге, озбашына
билим алывгъа гъавасландырыв;

— жамиятда юрюлеген яшав-туруш гъалланы бидирив; къувунлу
гъалларда озюн тутуп ва башгъалагъа зиян болмайгъан гъалда иш
гѣрме уйретив;

— экология культурасын яратыв;

— уягълюню агъамиятлылыгъын англатыв, агълюню вакиллерине
рагъмулу янашып яшама уйретив;

— охувчуланы эстетика гъакъылын оьсдюрюв;

— загъматгъа тюз къаравну, жамият борчну кютме гъазирликни,
намуслукъну, адамланы ишлерин ва хасиятларын тюз багъавлавну
ѣлларын сездирив;

ругъ ва эдеп-къылыкъ тарбиялав:

— тарыкълы затны тюз алып, озбашына пикир этип, охув масъалаланы озбашына чечме уйретив;

— гъар адамгъа тюз ярашып, ону яшав сынавларына гёре озтёречелигин, яшавгъа озтёрече къаравун тюз англав;

— гъалиги замангъы агъамиятлы масъалаланы ичинде баш алып болмагъа уйретив;

— ругъ байлыкълардан пайдаланма уйретив;

— эдеп-инсап, къылыкъ-тарбия, адамгъа языкъсыныв, уллугъа абур, сый, гъюрмет этив хасиятланы тарбиялав;

— яшав гъалланы тюз англамагъа, оланы агъамиятын, себеплерин, бирбири булангъы аралыкъларын уйретив;

— касбу булан байлавлу ва башгъа тюрлю масъалаланы чечмеге уйретмек (гъаллашыв, маълумат излев, анализ этив, бирликде иш гёрюв);

эстетика тарбиялав:

— охувчуланы чебер эстетика оьсювюне тийишли шартлар болдурув, оланы яратывчулукъ бажарывлукъларын оьсдюрюв

; — адамдагъы, айлана табияттагъы ативлюкню, гёзелликни гёрме, ону сезме, гъис этме уйретив;

— текстни, асарны чебер охуйгъанда сакъланма герек къайдалар, оланы эстетика янын сезмеге уйретив;

— гъар чебер асарда ативлюкню, чеберликни алааматлары гъис этме уйретив;

— чебер асарлагъа, чебер сёйлевге эстетика якъдан багъа берме, оланы чебер алааматларын аян этме уйретив.

— бизин адатларыбызны, кѳумукъ халкъгъа хас болагъан кѳылыкъланы, хасиятланы асырап, аяп, озлени хас кѳюнде юрютмеге ва сакъламагъа уѳйретив;

савлукъ сакълав тарбиялав:

— савлукъгъа, кѳаркъарагъа пайдалы ва савлукъгъа кѳоркъучсуз гъаракатлагъа етишмекни тарбиялав;

— кѳаркъара савлугъун ва ругъ савлугъун аяп сакълама уѳйретив.

загъмат тарбия:

— яшлыкъ загъматда чыныгъагъанын англатып, яшавдан ва чебер асарлардан мисаллар гелтирип, охувчуланы гъар тюрлю загъмат мердешлеге, гелтирив

— охувчуланы иштагъын тартагъан мердешли саниятлагъа кѳуршав.

экология тарбия:

— яшланы табиатны сакълав ва кѳорув ругъда тарбилав, табиатны кѳоруп сакълавну гъакъында да англатыв ишлер оѳтгерив;

— табиатны суратлайгъан текстлени гечегенде айлана табиатдагъы аривлѳкнѳ, гѳзелликни гѳрме, сезме, гъис этме уѳйретив;

— табиатны тазалыгъын болдурма, огъар зарал гелтиреген гъаракатлардан сакъланмагъа уѳйретив;

илму-ахтарыв билимин кѳыйматлав:

— дѳнѳяны гѳрѳнѳшѳн суратлайгъан башлапгъы илму англавларын, шолай да тилни системасы булан байлавлу англавларын теренлешдирив;

— яшланы теренден ойлашдырагъан масълалалагъа тергевѳн бакъдырып, оланы озбашына илму-ахтарыв ишлер юрютме бажаривчулугъун теренлешдиримек.

МЕТАПРЕДМЕТЛИК ГЪАСИЛЛЕРИ

8 класда «Къумукъ тил» предметни уьйренивде охувчулар етишме герекли метапредметлик гъасиллери шулардыр:

Унивесал охув гъаракатлары.

Аслу логика гъаракатлары:

— тил оьлчевлени (авазны, сёзню, жумланы ва текстни) олар кюрчюленген белгилеге гёре (грамматика, лексика ва шолай башгъа белгилеге гёре) бирбири булан тенглешдирмек; оланы ортакъ яда бир биринден айырагъан белгилерин токъташдырмакъ

; — тил оьлчевлени рас гелеген белгилерин токъташдырмакъ;

— тил оьлчевлени аслу белгилерин токъташдырмакъ (авазланы, тил гесимлени, жумлаланы, текстлени); оланы бёлюкlege гёре айырмакъ;

— охувчуланы оьзбашына герекли маълуматланы тапмагъа уьйретмек;

— муаллимни алгоритмасына гёре тилибизге хас болагъан ва хас болмайгъан белгилеге охувчуланы тергевюн тартмакъ;

— оьзбашына тил оьлчевлени уьстюнде ишлемек;

— охув масъаланы чечегенде маълуматлар азлыкъ этегенни гъис этип, янгы къошум маълуматлар гелтирип билмек;

— тил материалны уьстюнде ишлейгенде белгили бир гъалны тувдурагъан шартланы гелишин, себебин англатып, натижа чыгъармакъ.

Аслу илму-ахтарыв гъаракатлар:

— тил масъалаларын чечегенде соравланы илму-ахратыв къуралы гысапда къоллап бажармакъ; — муаллимни кёмеклиги булан илму-ахтарыв ишни мурадын билмек;

— тапшурувну этилежек вариантларын тенглешдирип, олардан лап да кыйышагъан вариантын англатып бажармакъ (алданокъ берилген белгилеге гёре);

— алданокъ берилген плангъа гёре гиччирек илму-ахтарыв иш оьтгермек; берилген плангъа гёре проект тапшурувну кютмек;

— натижалар чыгъармакъ, оьзю оьтгерген ахтарыв ишлеге гёре далиллер гелтирип толумлашдырмакъ (бёлюкlege бёлюп, тенглешдирип);

— уллулагъа сорап, оланы да къуршап, проект иш оьтгермек;

Информацияны уьстюнде ишлев:

— охув масъаласын чечегенде информацияны беривде тюрлю-тюрлю методланы, къуралланы къоллап бажармакъ

— тарыкълы информацияны айырып, анализ этип, англатып, огъар гёре гьасиллер чыгъарып, таблицалар, схемалар къоллап бажармакъ;

— герек-тарыкъ кюрчю материалланы (источниклени) табып бажармакъ, масала, талап этилеген информациягъа гёре сёзлюклени къоллап бажармакъ;

— сёзлюклени, охув китапланы къоллап тюз ва тюз тюгюл информацияны айырып билмек;

— муаллимни, уллуланы, ата-ананны кёмеклиги булан сёзлени язылышы, айтылышы, этилиши, оланы маъналары гъакъында къоркъунчсуз чараланы гёрюп, информация тапмагъа уьйренмек;

— салынган охув масъалагъа гёре языв ва авуз текстлер гелтирип бажармакъ, оъзю тил масалаларына багъышланган шолай таблицалар ва схемалар этип бажармакъ;

— информацияны низамлашдырыганда, бир материалдан алынган гесекде салынган муратгъа гёре маъналы охувну къоллап бажармакъ;

— бир ойну гери урмакъ учун оъзюню далиллерин гелтирип бажармакъ;

— информацияны эсинде сакълап, ону низамлашдырып бажармакъ

8 класда охув йылны ахырына шулай гъакълашыв универсал охув гъаракатланы болдурма герек:

гъакълашыв гъаракатлар:

— тил булан байлавсуз гъакълашыв къуралланы, оланы маъналарын англамакъ;

— оъзюню ойларын ва гъислерин языв тилде яда авуздан салынган муратгъа ва белгили бир агъвалатгъа гёре тюз къуруп ва англатып болмакъ;

— сёйлевде йымышакъ, таъли тил булан сёйлеп, оъзгелер булан аралыкъ тутуп бажармакъ;

— сёйлевчюге гъюрметли кюйде янашып, диалогда ва эришивлю масъаланы арагъа салып ойлашагъанда оъзюню тюз ёлда тутуп бажармакъ;

— ойлар, пикрулар, къаравлар рас гелмей, бир нече тюрлю болма ярайгъанны англамакъ;

— пикруларын, ойларын башгъалар булангъы аралыкъда сёйлевню къылыкъ къайдаларындан тайышмай айтмакъ;

— авуз ва языв тиллерде ситуациягъа гёре текстлер тизип билмек (суратлав, ойлашыв ва хабарлав);

— оьзю яда биревлер булан бирче этген илму-ахтарыв ишни натижасын чыгъарып гиччирек докладлар этип бажармакъ;

— этеген докладаына гёре суратлар, слайдлар этип, оланы къоллап бажармакъ

. — жумлаланы оьзюню сёйлевюнде ситуациягъа гёре тюз къоллап бажармакъ;

— оьзгелени сёйлевюне янашып тынглап ва сёйлеп бажармакъ, сёйленеген затны англамакъ, сёйлевде къолланагъан янгы сёзлени эсде сакъламакъ ва сёйлев чеберликни гыис этмек;

— текстни чебер охуп, текстге сораулар салып ва ону авуздан хабарлап билмек;

— оьзюню ойларын оьзге адамланы ойлары булан тенглешидирип, оланы башгъалыкъларын англамакъ;

— гъакълашывда монологну, диалогну герекли ерде тюз къоллап бажармакъ.

Охув йылны ахырына 8 класда болдурулагъан низамлашдырылгъан универсал охув гъаракатлары:

Оьзю оьзюн низамлав (самоорганизация):

— натижа чыгъармакъ учун оьзю оьзюню ишин салынгъан масъалагъа гёре планлашдырып бажармакъ; — этме герек ишлени низамлы, системалы кюйде оьтгермек. Оьзю-оьзюн тергев:

— тюзевлю, онглу ва тюзевсюз, онгсуз этилген охув ишлени себебин токъташдырып, исбат этип бажармакъ;

— сёйлевде ва язывда къутгъарылгъан янгылышланы эбинден гелмек учун оъзюню охув гъаракатларын тюзелтип бажармакъ;

— оъзюню охув гъаракатларын охув масъалалар булан (тил оълчевлени къолланышы, оланы хасиятлары булан) гелишдирип бажармакъ;

— тил материалын къоллайгъанда къутгъарылгъан орфография ва пунктуация янгылышланы табып бажармакъ;

— оъзюню охув гъаракатларын оъзюню классында охуйгъан яшланы гъаракатлары булан тенгleshдирип, оланы берилген белгилеге, оълчевлеге гёре тюз къыйматлап бажармакъ;

Бирче гъаракат гёрюв:

— охув масъалаланы чечивде салынгъан аз заманны ичинде яда узакъ заманны ичинде этилме герек ишлени чечмек учун гъаракат этмек;

— бирче юрюлежек ишлени мурадын англап, ортакъ ишни планлашдырып, сёйлешип, арагъа салып ойлашып салынгъан муратгъа этишмек учун къаст этмек;

— башчылыкъ этме, тапшурувланы кютме, ирия болма, давлашыв, тюртюшюв масъалаланы чечмеге гъазир болмакъ;

— оъзюне тапшурулгъан жаваплы ишни кютме гъазир турмакъ;

— ортакъ ишге оъзю этген къошумну къыйматлап билмек;

— берилген уългюге гёре ортакъ проектлени оътгерме гъазир болмакъ.

Гъис интеллект:

— оъзюню ва оъзгелени гъис интеллеклерин тутуп бажармакъ;

— гыс булан байлавлу интеллектлени ачыкъ этип, оланы себебин англатып бажармакъ; оьзюню гыслерин низамлашдырып бажармакъ;

Принятие себя и других:

— оьзге адамланы ойларын тюз англап, оланы къабул этип бажармакъ, оьзю де, оьзгелер де янгылышма мумкин экенни билмек;

— оьзгелени де, оьзюн де айыпламай, терс гөрмей, ачыкъ кюйде къабул этмек;

— айланадагъы бары да затгъа контроллукъ юрютме бажарылмайгъанны англамакъ. Предметлени бири-бири булангъы байлавлугъун гёрсетеген натижалар да (метапредметный) охув гъаракатында гөрмекли ер тута. Предметлени бирибири булангъы байлавлугъун гёрсетеген гъасиллеге гире:

— ана тилни оьзге предметлер булангъы байлавлугъун гёрсетеген англавлар, тюрлю источниклени, шоланы арасында Интернет ресурсланы да къоллап, охувчуланы билимлерин артдырыв, оланы дюнья къаравларын генглешдишив ва халкъарада шо къаравланы тюз къоллама уйретив;

— охув булан байлавлу бир план къуруп, шо планны натижаларын муаллимлер булан яда тенглилери булан бирче яшавгъа чыгъарывда оьзтөрече ёлланы белгилев;

— охугъан текстни проблемасын тюз англав, ёравну (гипотезаны) арагъа чыгъарыв, материалны къурашдырыв, оьзюню къаравларын гертилемек учун далиллер гелтишив, айтылагъан пикруланы себеп аралыкъларын авуздан ва язып англатып билив ва гъасиллер чыгъарыв;

- оъзбашына оъз ишин гёзалгъа тутуп, оъзюню муштарлыкъ гъавасларын белгилеп бажарыв;
- тюрлю-тюрлю маълуматлар береген источниклени табып, оланы ахтарып, оъзбашына къоллап бажарыв;
- сёйлев гъаракатны тюрлюлерин къоллап билмек.

Къулакъасыв ва охув булан байлавлу талаплар:

- а) авуз ва языв тилде берилген текстлени темасын, аслу ва экинчи даражалы маъналарын тюз англав;
- б) охувну гъар тюрлю къайдалары булан (таныш болув, уйренив, гёзден гечириг) пайдаланыв;
- в) тюрлю-тюрлю стиллерде ва жанрларда язылгъан текстлени авуз лакъырда къоллав, къулакъасывну тюрлю къайдалары булан (айырыв, таныш болув, мекенли) пайдаланыв;
- г) текстден тарыкълы болагъан информацияны айырып бажарыв мердешлеге ес болув;
- д) тюрлю справочниклерден, газетлерден, журналлардан, охув компактдисклерден, Интернетден тарыкълы болагъан информацияны табып, ону къоллама уйренив;
- е) тюрлю-тюрлю сёзлюклер булан, электронный къураллар булан пайдаланып билив;
- ж) оъзбашына тил булан байлавлу материал жыйма, ону бир ёрукъгъа (системагъа) гелтирме уйренив, бир къалипдеги сёзлени башгъа къалиплерде къоллама уйренив;

з) сѣйлев тилде ёлугъагъан айтымланы маъна якъдан тенглешдирип, оланы стилистика башгъалыкъларын гѣрсетип бажарыв.

Айтыв ва языв булан байлавлу талаплар:

а) гележекде охув гъаракатда салынгъан мурадын англав (хас ва коллектив), етишген муратлагъа къыймат берип, оланы авуз ва языв тилде англатыв;

б) охулгъан текстни тюрлю-тюрлю къайдаларда айтып бажарыв (план тизив, хабарлав, конспект этив, аннотация языв);

в) охув ва языв текстлени тюрлю-тюрлю стиллерде къолламагъа уыйренив;

г) текстни къурулуш белгилерин сакълап (логика ва маъна якъдан къурулушун, жумлаланы бир-бири булангъы байлавун, темагъа къыйышывун), оъзюню ойларын, гыслерин авуз ва языв формаларда толукюйде англатып бажарыв; эшитгенине, гѣргенине, дюньяда ёлугъагъан агъвалатлагъа оъз къаравун айтып ва оъзюню ойларын якълап бажарыв;

д) монологну ва диалогну тюрлюлерин герекли ерде тюз къоллап бажарыв;

е) сѣйлевде къумукъ адабият тилни орфоэпия, лексика, грамматика, стилистика нормаларын сакълап билмек, язывда орфография ва пунктуация нормаланы къоллап билмек;

ж) сѣйлев къатнашывда, сѣйлевню этика нормаларын къоллап, оъзюню пагъмусун болдурув, ишараланы, юм-чум этивлени болгъан чакъы аз къоллап сѣйлемеге уыйренив;

з) охув тармакъда ва гъар гюнлюк практикада оъзюню сѣйлев нормаларына тергев берив; сѣйлевюне, ону ичделигине, тил

якъдан тизилишине къыймат берип билив, янгылышланы гёрсетип, оъзю язгъан текстлени редактировать этив;

и) оъзюню тенгилерини алдында доклад, реферат булан чыгъып сёйлеме уыйренив; эришивлерде, тарыкълы масъалаланы арагъа салып ойлашып сёйлевлерде ортакъчылыкъ этив; к) уыйренген билимлерин гъар гюнлюк яшавда къоллап билмек; ана тилни оъзге предметлени уыйренегенде къоллап билмек (масала, рус тил, тыш пачалыкъланы тиллерин уыйренегенде);

л) бир ишни бирче этегенде, эришивлерде, тарыкълы темаланы арагъа салып ойлашагъанда адамлар булан гъакълашып билмек, къумукъ тилге хас болагъан милли-маданият нормаларын яхшы билмек.

ПРЕДМЕТЛИК ГЪАСИЛЛЕР

Охув йылны ахырына 7-нчи класда охуйгъан охувчу уыйренежек:

- фонетика, лексика ва морфология булан байлавлу умуми англавлагъа ес болажакъ;
- сёзню грамматика ва лексика маъналарын айырма уыйренежек;
- оъзбашына къолланагъан тил гесимлени, оланы формаларын оъз башына къолланмайгъан тил гесимлерден айырып билежек;
- сёзтагъым, жумла ва текст синтаксисни оьлчевлери экенни англажакъ, олар бир-биринден нечик айрылагъанны билежек;
- сёзлени арасындагъы байлавланы тюз айырып билежек;
- жумладагъы сёз тагъымланы айырып, оланы аслу сёзюн ва таби болагъан сёзюн гёрсетип, олар къайсы тил гесимлерден тизилгенни англатып болажакъ
- текстни белгилерин, оланы тюрлюлерин, къурулушун англатып болажакъ;
- текстлердеги жумлаланы бир-бири булангъы байлавун гёрсетип, текстни темасын, ону аслу маънасын, къурулушун англатма уыйренежек;

- тюрлю-тюрлю стиллерде язылган текстлени айырып билежек;
- жумланы ва сёз тагымны арасындагы башгалыкъланы айырып билежек;
- хабар, сорав ва чакъырыв жумлаланы интонация якъдан айырып билежек;
- жумланы баш уьюрлерин соравлагъа ва маъналарына гёре айырып биле, олар къайсы тил гесимден этилгенни англатып бола;
- эки бёлюкю жумлаланы бир бёлюкю жумлалардан айырып биле;
- жумладан экинчи даражалы уьюрлени табып, олар къайсы уьюрлер болагъанны англатып бола;
- простой ва къошма хабарлыкъланы бир-биринден айырып биле
- иесини де, хабарлыкъны да арасында тире къачан салынагъанны биле;
- жумланы экинчи даражалы уьюрлерин айырып биле, олар къайсы тил гесимлерден этилгенни англата;
- жумладан толумлукъланы тюрлюлерин табып, олар къайсы толумлукъ экенни англата;
- гьалланы маъна якъдан тюрлюлерин табып, олар къайсы гьал экенни ва къайсы тил гесим экенин англата;
- жумланы баш уьюрлерини ва экинчи даражалы уьюрлерини аслу белгилерин, оланы тюрлюлерин, олар аслу гьалда къайсы тил гесимден этилегенин биле
- бир бёлюкю жумлаланы (ат жумла, белгили бетли жумлал, белгисиз бетли жумла, ортакъ бетли жумлала, бетсиз жумла) текстден табып, бирбиринден айырып бажара;
- толмаган жумлаланы толган жумлалардан айыра;
- бир бёлюкю ва эки бёлюкю жумлаланы бир-биринден белгилерине гёре айырып бажара;
- бир бёлюкю ва эки бёлюкю жумлаланы моделлерин эте, оланысинтаксис якъдан чечип бажара;

- бир жыңслы уьюрлени белгилерин, оланы бир-бири булангъы байлавлугъун (байлавучлу ва байлавучсуз) биле;
- бир жыңслы ва бир жыңслы тьогюл белгилевючлени айырып бола, оланы схемаларын эте, тийишли токътав белгилени сала;
- бир жыңслы уьюрлери булангъы жумлалардан кършайгъан сьзлени табып бажара;
- айрылгъан уьюрлери булангъы жумлаланы тюрлюлерин (айрылгъан кьошумлукъ, айрылгъан белгилевюч, айрылгъан гьаллар, гьалишлик байлам, жумланы айырылгъан мекенлешдиреген уьюрлери булангъы кьошумлу жумлаланы, айрылгъан уьюрлери булангъы жумлаланы) чечип биле, текстден оланы табып анализ эте, токътав белгилерин англата;
- кьошулгъан уьюрлери булангъы жумлаланы (айрылгъан белгилевючлени, толумлукъланы, гьалланы, тенглешдириллени, гьалишликлени, гиришген сьзлени, кършайгъан сьзлени аян этеген уьюрню) тюз охумагъа ва тюз интонация булан айтмагъа уьйрене;
- гиришген сьзлени, оланы арасында ёлугъагъан маънадашларын авуз тилде айтылагъан муратгъа гёре кьоллап бола;
- чакъырыв сьзлени авуз ва языв тилде тюз кьоллап бажара, оланы тюз интонация булан охуй;
- гиришген сьзлени маъна якъдан белгилерин биле;
- жумлада уьнлюклени кьолланышын, оланы янында салынагъан токътав белгилерин биле;
- БАР, ЁКЪ, ДЮР, ТЮГЮЛ сьзлени кьолланышын, оланы ягъында токътав белгилени англатып бола;
- охулгъан яда берилген текст къайсы стилге гирегенни токъташдырып бола;
- кьошма жумлаланы тюз язып бажара.
- тувра ва кыя сьзлер булангъы простой жумлалагъа токътав белгилерин тюз салма биле

КЛАСЛАГЪА ГЁРЕ ПРЕДМЕТНИ ТЕМАТИКА ПЛАНЛАШДЫРЫВ

Тематика планлашдырылып йыллагъа гёре берилген, онда темалагъа гёре сагъатлар гёрсетилген. Сагъатланы ва темаланы гезигин муаллим озюнню къаравуна гёре алышдыры

№	Тема уроков Дарснытемасы	Часы сагъа т	Дата	
			По плану	По факту
1.	Фонетика. Лексика	1	2.09	2.09
2.	Сущ. Прил. Чис. Атлыкъ. Сыпатлыкъ. Санавлукъ.	1	9.09	9.09
3.	Местоимение. Глагол. Наречие. Орунча. Ишлик. Гъалыкъ.	1	16.09	16.09
4.	Словосочетание. Служ.ч.речи. Кемекчи тиль гесеклер. Сез тагъымны гъакъында англав.	1	23.09	23.09
5.	Способы связи слов в словосочетании Сез тагъымны сезлени арасындгъы байлавлу тюрлюлери. Гелишив ,башчылыкъ,янашив.	1	30.09	30.09
6.	Разница между словосочетанием и предложением. Жумланы ва сез тагъымны арасындагъы башгъалыкълар.	1	7.10	7.10
7.	Диктант.	1	14.10	14.10
8.	Работа над ошибками. Хаталаны уьстюнен иш. Жумланы баш уьюрлери	1	21.10	21.10
9.	Сказ.,его выраж. Подл.,еговыраж. Хабарлыкъ ва ону этилиши Иеси ва ону этилиши.	1	28.10	28.10
10.	Виды пр.пр. по цели выск. Жумланы къурулушу. Не муратда айтылагъанына гере жумланы тюрлюлери	1	11.11	11.11
11.	Второс.чл.пр. Допол., прям. допол. Толумлукъ. Тувра толумлукъ	1	18.11	18.11
12.	Косвен. допол. Приложение Къошумлукъ Къыя толумлукъ.	1	25.11	25.11

13.	Обстоятельство. Виды обст. Гьал. Гьалны тюрлюлери.	1	2.12	2.12
14.	Диктант	1	9.12	9.12
15.	Работа над ошибками. Обст. места. Ер гьал Хаталаны уьстюнен иш.	1	16.12	16.12
16.	Обст. Времени. Обст.ц. и прич. Себеп ва мурат гьаллар. Заман гьал.	1	23.12	23.12
17.	Обст.обр . действ. Обст.меры и степени Олчев-даража гьал. Кюй ва шарт гьаллар	1	30.12	30.12
18.	Понтие об одн.чл.пр. Бир жынслы уьюрлени гьакъында англав	1	13.01	13.01
19.	Союзы при одн.чл.пр. Бир жынслы уьюрлени арасында кьошагъан, айырагъан, къаршылыкълы байлавучлар.	1	20.01	20.01
20.	Диктант	1	27.01	
21.	Работа над ошибками. Обобщ. сл Къуршайгъан сезлер ва оланы ягъында токътав белгилер.Хаталаны уьстюнен иш.	1	3.02	
22.	Обращ. Чакъырыв сез ва ону ягъында токътав белгилер.	1	10.02	
23.	Зн. преп. при вводн.сл. и словосоч Гиришген сезлени сезтагъымланы ягъында токътав белгилер.	1	17.02	
24.	Диктант	1	24.02	
25.	Работа над ошибками. Хаталаны уьстюнен иш. Межд.. зн.преп. при межд. Жумлада уьюрлер ва оланы ягъында токътав белгилер	1	3.03	
26.	Обособ. прил. и нареч. Айрылгъан сыпатлыкълар ва гьаллыкълар	1	10.03	
27.	Обособ.обст. Дееприч.об.	1	17.03	

	Айрылган гьаллар. Гьалишликли байлам.			
28.	Изложение.	1	7.04	
29.	Работа над ошибками. Односост.пр. Бир белюкю жум. тюрлюлери. Хаталыны уьстюнен иш.	1	14.04	
30.	Опред.-лич...пр Неопр.-личн.пр Белгисиз бетли жум. Белгили бетли жум.	1	21.04	
31.	Безл.пр. Обобщенно-личн.пр. Назывные пр. Бетсиз жум Ортакъ бетли жум. Ат жумла	1	28.04	
32.	Полные и не полные пр. Толган ва толмаган жумлаланы гькъында англав	1	5.05	
33.	Диктант	1	12.05	
34.	Работа над ошибками. Закрепление пройденного материала. Беклешдирив.	1	19.05	
35.	Обобщение	1	26.05	

Рекомендуемая литература:

1. Абдуллатипов А.Ю. Формирование исторических форм реализма в кумыкской литературе. Мах-ла издат. ДГУ 1981 г.
2. Аджиев А.М., Къумукъ халкъ авуз яратывчулугъун школада уьйренив. Махачкала Даг.учпедгиз, 1980 г.
3. Алибеков М., Адаты кумыков.
4. Алиев М.С. Зарождение и развитие кумыкской литературы (учебное пособие). Махачкала Дагиздат 1979 г.
5. Алиев М.С., Акаев М.Д. Революциядан алдагъы къумукъ адабият.

Махачкала ДГУ 1980 г.

6. Бамматов Б.Гь. «Орфографический словарь кумыкского языка», изд.

Махачкала, 2005 г.

7. Гаджаматов Н.З., Саитов А.М., Сборник диктантов (для 5-11 классов)

8. Жачаев А. I, II, III тома изд. Махачкала, 2001, 2003, 2004 г.г.

9. Журнал «Къарчыгъа», под ред. Алишева Ш.

10. Журнал «Тангчолпан», под ред. Алиев К.

11. «Изложение с комплексным анализом текста» по Безымянной О.

12. Концепция модернизации Российского образования на период до 2010 г.

13. Лебеденко А.А. «Философия сердца в концепции Гуманной Педагогики». Издательский Дом Амонашвили Ш., 2005.

14. Лопатина М., Скребцова М. «Ступени мудрости: 50 уроков о добрых качествах для знаний с детьми младшего и среднего возраста», Лопатина М., Скребцова М. – М: Амрита – Русь, 2005 г. – 384 стр.: (серия «Образование и творчество»).

15. Мучник Б.Р. Культура письменной речи: формирование стилистического мышления – М. 1994 г.

16. Оьлмесов Н.Х., Методика кумыкского языка.

17. Оьлмесов Н.Х., Гаджамато Н.З., Внеклассное чтение.

18. Пословицы и поговорки. Сост. Абдурахманов А.К.

19. Саидов А.М., Проблемы и перспективы развития кумыкско-русского двуязычия. (Типология и функционирования).

20. Фольклер «Къумукъ халкъ ёмакълары», изд. Махачкала, 1989 г.

Составители: Магомедович А.С., Магомедович А.А.

21. Фольклор кумыкского языка. Сост. Гаджиев А.М.

22. Шихамедовна С.Гь. «Кумыки». изд. Махачкала, 1961 г.

23. Школьные учебники для 5-11 классов. Изд. Махачкала, НИИ педагогики.